

Avsnitt 107: Hitta rätt lärverktyg

INFORÖST: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga ska nå målen för sin utbildning. I podden *Lika värde* förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan. Om du vill veta mer om SPSM och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats spsm.se och följ oss i sociala medier. Fler avsnitt av podden *Lika värde* hittar du på spsm.se och där poddar finns.

SARA: Att hitta lärverktyg som fungerar för elever med funktionsnedsättning är inte alltid så lätt. Därför erbjuder SPSM en tjänst som heter Hitta läromedel. Och så producerar vi och anpassar lärverktyg. Hur kan det här vara till hjälp för den som arbetar i förskola eller skola? Det ska vi prata om här. Jag heter Sara Hamrén Håkansson och är kommunikator på SPSM. Med mig idag har jag två kollegor från SPSM. Det är Rikard Sjöstedt och Olof Almqvist. Hej och varmt välkomna.

RIKARD: Tackar.

OLOF: Ja, men tack, hej.

SARA: Först måste vi reda ut begreppen. I skollagen finns nu begreppen lärverktyg, läromedel och läroböcker, och alla tre handlar om något som man använder i undervisningen. Läroböcker är då tryckta material,

2025-06-30

Dnr

men de kan också ha digitala komponenter. Och läromedel, det omfattar både läroböcker och helt digitala material. Och så har vi lärverktyg som omfattar allt det, men också konkreta och laborativa material, till exempel tyget man använder i slöjden, eller tärningar man använder i matematiken.

Ja, men ni jobbar ju båda med lärverktyg, men på lite olika sätt. Kan ni berätta lite kort vad ni gör? Rikard?

RIKARD: Ja, men precis. Jag är läromedelsrådgivare och arbetar med söktjänsten Hitta läromedel. Där samordnar jag de specialpedagogiska rådgivare som arbetar med tjänsten och den redaktion som arbetar centralt med Hitta läromedel.

SARA: Ja, och du Olof?

OLOF: Ja, jag är projektledare på läromedelsutvecklingsenheten i Umeå, där vi helt enkelt producerar egna lärverktyg, läroböcker, digitala läromedel, olika bildstödtjänster och sånt där.

SARA: Ja, och den här tjänsten Hitta läromedel, hur fungerar den, Rikard?

RIKARD: Ja, men Hitta läromedel, det är en öppen och kostnadsfri söktjänst och en informationsbank där vi har listat läromedel med någon eller några tillgängliggörande egenskaper. I dag finns det cirka 9 000 läromedel eller då en tillgängliggjord version av ett läromedel från Sveriges olika förlag, inklusive då SPSM. Dels så har vi kategoriserat dem utifrån

2025-06-30

Dnr

tillgänglighet, och dels har vi lagt dem i det vi kallar för inspirationssidor, där vi då har lagt lärverktyg som av olika anledningar inte finns i själva sökdelen. Så att Hitta läromedel kan man säga är uppdelad i två ben. Och syftet är att man som skolpersonal eller andra som arbetar runt elever och vuxenstuderande med olika typer av behov ska kunna hitta läromedel eller lärverktyg som kan fungera i specialpedagogiska sammanhang.

SARA: Okej, men de här läromedlen som finns i tjänsten, är de särskilt framtagna för elever med funktionsnedsättning?

RIKARD: Ja, det kan vara så. Dels finns det förlag som är ganska nischade mot olika elevgrupper eller mot olika typer av behov, däribland SPSM själva då, tillsammans med ett antal andra förlag. Men det finns också läromedel från andra förlag där vi märker upp tillgängligheten utifrån en eller flera av 13 stycken olika tillgängliggörande egenskaper. Men det kan också handla om tillgängliggjorda versioner av ett läromedel. Det kan ofta vara en digital version där till exempel texten är inspelad eller där det går att navigera med tangentbord och liknande. Så det är då en tillgängliggjord version av det tryckta läromedlet helt enkelt.

SARA: Okej, och hur använder man den här tjänsten då?

RIKARD: Man kan till exempel söka efter skolform, ämne, och då någon av de här tillgängliggörande egenskaperna

2025-06-30

Dnr

och själva medietypen, eller medieformatet. Ja, men ett exempel kan ju vara att jag jobbar inom anpassad grundskola, jag undervisar i svenska och jag behöver läromedel med långsam progression. Då kan jag helt enkelt klicka i de olika söken och få en träfflista. Och då kan jag läsa vidare sen om de här läromedlen och vi länkar vidare till förlagen. För här är det viktigt att tänka på att det inte är på Hitta läromedel man kan köpa läromedlet, utan man länkas vidare till förlaget. Eller så kan man söka efter ett befintligt läromedel för att se om det finns andra versioner med någon typ av tillgänglighet. Till exempel om jag nu får en elev som börjar årskurs 7 med till exempel en synnedsättning. och så vet jag att vi använder en viss typ av läromedel och så behöver jag se om det finns i någon annan version som fungerar för den här eleven. Men sen har vi då inspirationssidorna där man kan få inspiration och läsa mer om hur man kan använda olika typer av lärverktyg inom olika skolformer eller ämnen och även hitta material som är gjort för skolpersonalen och så. Så kan man också läsa mer om olika funktionsnedsättningar och hur man kan tänka när det gäller tillgänglighet för de här funktionsnedsättningarna. Och vilka egenskaper som man då bör leta efter. Därför att bara för att man har två elever med samma typ av funktionsnedsättning eller diagnos, så innebär inte det att de här två eleverna fungerar på samma sätt eller har samma behov. Utan man behöver titta på egenskaperna, egentligen elev för elev, för att se hur de passar eleverna.

2025-06-30

Dnr

- SARA: Okej. Jag förstår det här med skolformer och ämnen och det tänker jag att de flesta känner igen, men de här egenskaperna och medietyperna som man kan söka på eller filtrera fram, vad är det för någonting och vad innebär det?
- RIKARD: På Hitta läromedel kan man söka bland 13 olika tillgängliggörande egenskaper. Till exempel alternativa styrsätt, vilket innebär att ett digitalt läromedel kan styras på annat sätt än bara med en mus, till exempel att man använder tangentbord eller någon annan typ av extern styrning. Eller långsam progression, vilket innebär att det sker mycket repetition i läromedlet och svårighetsgraden ökar väldigt långsamt. Men också läromedel på tryckt punktskrift eller teckenspråk. Så det finns 13 olika egenskaper som man kan söka eller filtrera efter. Och när det gäller medietyper så finns det bland annat tryckt form, alltså det tryckta läromedlet, eller ett webbaserat läromedel, eller till exempel laborativa läromedel. Det vill säga i vilket format själva läromedlet finns i.
- SARA: Okej, då förstår jag det som du sa innan, att i stället för att leta ett läromedel som passar för en viss funktionsnedsättning så får man i den här tjänsten tänka utifrån vilka egenskaper och vilket medieformat som läromedlet behöver ha för att fungera bra för en viss elev.
- RIKARD: Just det. Det var en bra sammanfattning.

2025-06-30

Dnr

- SARA: Okej, och när ni då har sorterat de här 9 000 läromedlen, hur har ni gjort då? Har ni gått igenom alla eller är det förlagen själva som gör det här? Eller är det AI man använder?
- RIKARD: Ja, det är så att vissa typer av läromedel, där har vi en standarduppmärkning som vi kan använda oss av. För de produceras på samma sätt, till exempel formaten. TextView och Daisy, även om det sen finns underkategorier av dem. Men de vet vi, de fungerar på ett visst sätt därför att de är producerade utifrån en standardmall. Men de flesta av läromedlen som finns på Hitta läromedel, de är genomgångna och man har gjort en bedömning av ... Det är erfarna specialpedagogiska rådgivare med stor bredd och ett stort djup i sitt kunnande som har gjort genomgången av läromedlen, utifrån de här 13 stycken olika läromedelsegenskaperna.
- SARA: Ja, det låter ju gediget, men du måste bara förklara det där. TextView och Daisy, vad är det för någonting?
- RIKARD: Ja, men det är två olika digitala format som i det här fallet då primärt togs fram för elever med synnedsättning. Och Daisy-formatet används också till exempel för elever med dyslexi så att man kan lyssna på och läsa texten samtidigt.
- SARA: Okej. Vet ni hur många som använder den här tjänsten? Funkar den bra?
- RIKARD: Vi har cirka 20 000 användare i månaden och besöksmönstret följer i stort sett skolåret. Besökarna

2025-06-30

Dnr

på tjänsten är väldigt nöjda med den. Vi gör regelbundna användartester för att kartlägga användandet. Och då också ta reda på om vi behöver förbättra någonting eller förtydliga någonting i tjänsten. Vi får en hel del feedback från användare. De hör av sig. Om saker och ting inte riktigt funkar eller om de är osäkra på ... om de har gjort en sökning men de blir lite osäkra på ”fungerar den här typen av läromedel för min elev?” och så, då hör de av sig till oss. Så vi har ganska mycket dialog ändå med användarna.

SARA:

Ja, men tack Rikard. Jag ger mig på en sammanfattning där. Att Hitta läromedel kan man använda då när man letar efter ett läromedel som ska ha vissa egenskaper och passa en eller flera elever i en viss skolform i ett visst ämne. Det finns både tryckta och digitala läromedel.

Över till dig Olof. SPSM producerar även egna lärverktyg. Varför gör vi det?

OLOF:

Ja, det är väl i grund och botten en fråga om siffror och pengar, kan man säga. Alltså generellt produceras lärverktyg och läromedel ganska mycket av privata förlag och andra typer av privata aktörer som av sin natur behöver gå plus eller i alla fall jämnt upp för att kunna fortsätta sin verksamhet. Men de målgrupper som vi är satta att se till att det finns lärverktyg och läromedel för är ju rent till antalet ofta betydligt färre, vilket gör att det finns ganska klent underlag att få det att gå runt rent ekonomiskt för de privata aktörerna.

2025-06-30

Dnr

Och då är vi som myndighet satta med uppdraget att se till att det finns de läromedel, lärverktyg som behövs även för de här numerärt sett mindre målgrupperna. Och då gör vi det på flera olika sätt. Vi har ju dels en enhet på läromedelsavdelningen som jobbar med produktionsstöd. Så om du har ett förlag och vill ge ut ett läromedel för någon av våra målgrupper, då kan du söka ekonomiskt stöd av oss för att göra den produktionen. Men utöver det så har vi också tre stycken enheter som jobbar med egen produktion av lärverktyg och läromedel. Det jag jobbar på är den som sitter uppe i Umeå. Så vi har helt enkelt delat upp målgrupperna mellan oss.

SARA: Vilka är de här målgrupperna som du nämner?

OLOF: Vi har en enhet i Örebro som arbetar med att ta fram material för teckenspråkiga elever. Vi har en enhet i Stockholm som arbetar med elever som har synnedsättning, alltså punktskriftsläsare och liknande. Och sen vi som är i Umeå, vi har då kan man säga resten av eleverna med olika typer av specialpedagogiska behov. Vi ska producera för elever med intellektuell funktionsnedsättning, eller IF som man väl säger om man har någon tid man ska passa så går det snabbare. Om vi tar språkstörning, det är också en grupp vi har. Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller NPF, snabbversionen, och elever med rörelsehinder. Så vi har ganska många målgrupper och sinsemellan inte nödvändigtvis alldeles lika i hur deras behov ser ut.

2025-06-30

Dnr

- SARA: Ja, det är många grupper där. Hur gör ni när ni tar fram något läromedel eller läroverktyg?
- OLOF: Olika. Det är här första ledet i myndighetens namn kommer in. Det är lite special. Det kan se olika ut olika gånger. Det beror på vad vi ska producera. och för vem och vad det är för typ av lärverktyg. Men ofta börjar det alltid med att vi på nåt vis får nys om att det finns ett behov. Det saknas en bok i historia för elever som läser de nationella programmen på det anpassade gymnasiet, exempelvis. När vi har ringat in behovet, då hamnar uppgiften hos nån av oss projektledare. Och om jag får det uppdraget, då är det ju lite grann upp till mig hur exakt jag vill lägga upp produktionen. Ibland anlitar vi externa författare till exempel, ibland tar vi fram ett manus själva, ibland får vi in manus utifrån som vi tycker fyller ett behov och är värda att gå vidare med. Så det kan se lite olika ut. Men det som alltid är gemensamt är att vi ser att det finns ett behov av det här och att vi givetvis under produktionens gång. testar materialet. Vi har ju en uppsättning pedagoger som har anmält sig frivilliga att delta som referenspersoner där vi då kan gå in och plocka ut ett antal personer vi kontaktar. Gör vi en lärobok till exempel så är det ganska normalt att vi gör ett kapitel eller två och skickar ut dem till ett antal pedagoger som läser igenom dem med sina pedagogögon och sin professionella erfarenhet och sen också testar materialet med elever och sen återkopplar till oss. Det kan vara allt från att ”det här är ju inget bra” till att ”det är bra tänkt och nivån är

2025-06-30

Dnr

bra men ni skulle behöva ha lite lugnare layout” eller ”typsnittet är litet för vissa av våra elever”. Det kan vara allt från ganska bred feedback till att man hittar detaljer som man behöver justera. Men vi gör alltid det minst en gång, ofta flera gånger under ett projekts gång för att se att vi hamnar rätt. Ibland när det är mer handgripliga lärverktyg, om vi tar fram något digitalt läromedel som man till exempel ska jobba med på smartboard i ett klassrum, ja, men då kan vi ju åka ut och testa med elever själva och se vad händer i rummet när man jobbar med de här grejerna. Så hur vi testar, hur vi gör, det kan se ganska olika ut, men vi testar alltid. Det händer ju också att vi går ut till pedagoger och kollar om vi har en idé. men vi är inte riktigt säkra på hur behovet ser ut eller hur idén är att vi helt enkelt går ut till pedagoger och frågar är det här en bra idé? Skulle du använda det här innan vi beslutar om vi ska gå till produktion eller inte eller om vi ska prioritera något annat? Vi lider ju sällan brist på förslag. Det finns ju mycket att göra så det är mer en fråga om att hela tiden lyckas prioritera vad gör allra störst nytta, vad är allra mest?

SARA: Då har ni nära samarbete ute i Skolsverige kan man säga.

OLOF: Om man lyssnar på det här och känner att jag vill också vara med på det där, det låter ju bra, så finns det på vår hemsida ett formulär där man kan anmäla sig frivilligt. Då man får fylla i vilka skolformer man arbetar med och vilka elevgrupper så att vi kan filtrera

2025-06-30

Dnr

fram de som är aktuella för olika projekt. Och genom att anmäla sig så lovar man ju ingenting, men man kan komma och få en förfrågan och då se om det passar där man befinner sig i undervisningen och vilka elever man har just då. Så det är vi jättetacksamma att det finns ett hundratal pedagoger som ställer upp på. Det är otroligt värdefullt för oss.

SARA: Ja, just det. Och jag kan flika in att om man inte hittar just det där formuläret så går det nog bra att höra av sig till spsm.spsm.se också så kan de nog lotsar och vidare.

OLOF: Jajamensan.

SARA: Men hur många lärverktyg har SPSM?

OLOF: Många, får man ju säga. Våra kollegor i Stockholm som jobbar med punktskriftläsare mycket, de har ju ganska många olika titlar. Det finns väl runt 3 000 kanske. Våra kollegor i Örebro som gör teckenspråkiga lärverktyg och läromedel, de har väl runt 600 titlar. Vi i Umeå har ungefär 200 allt som allt. Det låter ju mycket. men det är så klart också för lite. Vi jobbar hela tiden på för att fylla på med ännu fler titlar, men det gäller att prioritera vad som är mest akut. Och sen jobbar vi också själva med att ta hand om våra befintliga titlar. Ett läromedel är ju inte klart för all framtid för att man en gång lagt ut det i webbutiken så att säga, utan det ska ju tas om hand och det ska tryckas om eller det ska uppdateras och man ska kolla ... Samhällskunskapsböcker är en sån

2025-06-30

Dnr

där klassiker som åldras otroligt snabbt. Så utöver produktionen så har vi att ta hand om de produkter vi har.

SARA: Ja, just det. Men hur är det då ... vi pratade förut om att Hitta läromedel, Rikard. Kan man hitta SPSM:s läromedel och lärverktyg i den tjänsten också?

RIKARD: Ja, alltså en hel del finns att hitta på just Hitta läromedel, men inte allting. Hitta läromedel är ju just fokuserat då på läromedel och de används av eleven och de ska vara kopplade till en läroplan och ha en lärarhandledning. Sen precis som Olof var inne på så tar ju SPSM fram. en massa andra jättefina produkter och lärverktyg. Men det kan vara så att det kanske riktar sig mer mot lärarna eller att det inte finns en lärarhandledning eller så. Och då finns ju de i SPSM:s webbutik. Men en hel del av dem finns också på Hitta läromedel under den fliken som vi kallar för Inspirationssidorna. Och där finns det länkar och vi har satt dem i ett sammanhang hur man kan jobba med den typen av lärverktyg.

SARA: Kan du Olof ge något exempel på något som SPSM gör som inte räknas som ett direkt läromedel som man använder i klassrummet?

OLOF: Till exempel en tjänst som heter Bildspråk, där vi samlar de olika bildbaser som vi har. En som heter Piktogram och en som heter Ritade tecken. Det är tjänster som egentligen inte är framtagna för att eleven själv ska arbeta direkt i den här tjänsten, det är

2025-06-30

Dnr

en webbaserade tjänst, utan tanken med den är att det ska göra det så lätt som möjligt för pedagogen att skapa individuellt material för eleverna i sitt klassrum. För i många målgrupper, till exempel i de anpassade skolformerna, är det ju vanligt att man bara i ett klassrum har en sån bredd på behovsbilden att man får individanpassa eller ha flera olika nivåer, och det är svårt att producera brett, men vi vet att vi kan hjälpa pedagogerna och eleverna genom att göra det enkelt att skapa sådana underlag genom att samla olika bildresurser till exempel så man kan enkelt göra dokument och man kan göra scheman för dagen eller veckan. Det finns också en tredje bildbas där som heter Teckningsbanken som är drygt 3 000 teckningar från vår läromedelsproduktion. Så det är ett exempel på ett lärverktyg som inte är ett läromedel eftersom det inte är tänkt att direkt möta eleven utan via pedagogen.

SARA: Ja, men har ni något råd till lyssnare så fundera på hur de ska göra när de ska välja läromedel eller lärverktyg. Ska du börja Olof?

OLOF: Ja, man kan ju alltid titta hos oss. Rikard har ju beskrivit Hitta läromedel och det är ett bra verktyg om man ska kolla vad som finns. Men om man ska kolla just vad vi har för utbud så har man ju vår webbutik, webbutiken.spsm.se, där man kan se alla våra titlar för alla målgrupper vi producerar för. Så där kan man snabbt se vilket utbud vi har. Alla titlar finns ju beskrivna. Det finns smakprov på allihopa. Så att man

2025-06-30

Dnr

enkelt och snabbt kan se ”vad det är för läromedel, kan det här passa för någon eller några av mina elever?” Och så kan man beställa direkt där också. Och om det är något som saknas sen, man hittar det inte hos oss, man hittar det inte i Hitta läromedel, man hittar det inte någonstans, hur många flikar i sin webbläsare man än besöker, ja, då får man ju jättegärna höra av sig till oss, för det är ju precis såna behov vi arbetar med att fylla, så att om man upptäcker att det finns ingenting på det här ämnet för den här målgruppen, ja, men hör jättegärna av dig. Det är sånt vi vill veta.

SARA: Och Rikard, har du något råd?

RIKARD: Ja, men absolut. Det viktigaste är någonstans att man gör en ordentlig kartläggning över vad ni och eleverna faktiskt behöver. Och fundera igenom, vad är målet och vad är syftet med användandet av till exempel ett lärverktyg? Och är det ett läromedel som man redan kanske använder i klassrummet, då handlar det om att se ”vilken typ av tillgängliggjord version eller vilka egenskaper jag behöver för just det läromedlet?” Det är jätteviktigt att de vuxna i skolan också förstår hur lärverktyget ska kunna användas för att kunna hjälpa och supporta användandet. Vi vet ju annars att det är väldigt lätt att material och lärverktyg köps in men sen så används de inte av olika anledningar. Man förstår inte riktigt hur de ska användas eller det var kanske ett felinköp eller så. Testa då tillsammans med eleven eller med den vuxenstuderande och utvärdera

2025-06-30

Dnr

löpande hur det fungerar för er i just er verksamhet. Och när det gäller val av större digitala läromedel och portaler så bör man ju säkerställa att de fungerar i skolans digitala infrastruktur och att de är tillgängliga för alla användare och då är man tillbaka i det här att man måste testa det med riktiga användare. Det är en sak att läsa på och försöka förstå hur de fungerar, men man måste också testa och verkligen säkerställa att de fungerar i den kontexten de ska användas i.

SARA: Ja, men nu är det dags att avsluta samtalet. Stort tack till er som medverkat, Rikard Sjöstedt och Olof Almqvist.

RIKARD: Ja men stort tack, jättetrevligt att vara med.

OLOF: Ja, tack själv.

SARA: Gå gärna in på vår webbplats spsm.se. Under rubriken Läromedel och lärverktyg hittar du en länk till tjänsten Hitta läromedel där du alltså kan söka bland nästan 9 000 läromedel. Du hittar också en länk till SPSM:s webbutik där du kan köpa de lärverktyg som SPSM tagit fram. Där finns också stöd i hur du kan arbeta strategiskt med planering och inköp av läromedel som stöttar alla elevers lärande. Tack till er som har lyssnat.

INFORÖST: Tack för att du har lyssnat på SPSM:s podd Lika värde. Fler avsnitt hittar du på spsm.se och där poddar finns.

2025-06-30

Dnr